

Richtlijnen voor het Welzijn van Paarden

1. Inleiding

Bijlage 4, Voortgangsrapportage

Aanleiding van het Plan van Aanpak Welzijn en deze richtlijnen

De minister van LNV heeft naar aanleiding van de nota Dierenwelzijn uit 2007 de sector Paardenhouderij gevraagd om met een Plan van Aanpak Welzijn te komen. De Sectorraad Paarden (SRP) heeft dit opgepakt en een PvA Welzijn, alsmede een Voortgangsrapportage aan de minister aangeboden. Het PvA is een nadere onderbouwing en verantwoording van deze richtlijnen.

De SRP vertegenwoordigt de georganiseerde paardenhouderij. De niet-georganiseerde paardenhouderij is moeilijker te informeren. De SRP vraagt de minister ondersteuning om ook deze groep te bereiken, wat in het onderzoek Passie voor Paarden is gebeurd; dit is ook van belang in de discussie over een Identificatie & Registratie systeem voor paarden (I&R). Onderstaande richtlijnen zijn overgenomen en/of vertaald uit een aantal bestaande publicaties.

Welzijn

Om eenduidig het begrip welzijn te interpreteren is aan de hand van de vijf vrijheden van Brambell de werkdefinitie voor welzijn gedefinieerd als:

Welzijn is een mentale toestand van welbevinden, dat ontstaat als het dier in voldoende mate in zijn natuurlijke behoeften kan voorzien en waarbij het dier vrij is van pijn en andere ongemakken.

De SRP:

- ◇ wil, ondanks het feit dat er géén Europese regelgeving of richtlijnen bestaan op het gebied van welzijn bij paarden, nu al een aantal verbeteringen gaan realiseren;
- ◇ wil dat paardenhouders met zorg omgaan met paarden en hierop aanspreekbaar zijn;
- ◇ wil dat paardenhouders een manier van management bezigen, waarbij de paarden natuurlijk gedrag kunnen tonen en ingrepen aan het dier niet nodig zijn conform het Ingrepenbesluit;
- ◇ streeft ernaar dat Nederland internationaal op paardengebied toonaangevend is op het gebied van dierenwelzijn en dat blijft;
- ◇ wil tijdig invulling geven aan nieuwe ontwikkelingen, rekening houdend met de overgangstermijnen van Europese regelgeving;
- ◇ wil evenwicht tussen enerzijds de maatschappelijke zorg en anderzijds de praktische ervaringen van de paardenhouders en de mensen die met paarden werken;
- ◇ wil voortvarend verder werken aan nieuwe concepten, die het mogelijk maken dat houders van paarden en mensen die met paarden werken, dierenwelzijn uitdragen in hun handelskenmerk;
- ◇ verlangt van alle bij de SRP aangesloten organisaties dat ze in 2009 een beleidsnota Welzijn Paard hebben en daarnaar handelen.

De SRP distantieert zich van:

- ◇ het gebruik van ongeoorloofde middelen door paardenhouders en eigenaren;
- ◇ verwaarlozing van paarden;
- ◇ het couperen van paardenstaarten en branden;
- ◇ het verbieden van paardenmarkten.

Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK)

In de paardenhouderij is kennis in overvloed aanwezig; deze is echter zeer versnipperd. De SRP is zich zeer bewust van de noodzaak van het bundelen van kennis en heeft hiervoor het NHK opgezet. Dit NHK is een onafhankelijk orgaan met als doel het stimuleren en coördineren van innovatie en kennisontwikkeling in de sector en het toegankelijk maken van beschikbare kennis en informatie.

Het "Plan van Aanpak Verbeteren Welzijn in de sector Paardenhouderij".

In het PvA worden aandachtspunten, verbeteringen, actoren en termijnen voor welzijnsaspecten in de sector Paardenhouderij" samengevat. Hierna volgt het "Plan van Aanpak Welzijn, toelichting" waarin een onderbouwing wordt gegeven van de gekozen aandachtspunten. In deze toelichting komen ook aandachtspunten aan bod die op langere termijn opgenomen gaan worden, zoals onderzoek. Daarnaast is over de hele breedte van de sector over alle onderwerpen voorlichting nodig. Deze aandachtspunten zijn ook grotendeels terug te vinden in de toelichting, omdat ze op middellange termijn (2010-2011) worden verbeterd.

De onderwerpen van het PvA Welzijn zijn de volgende:

- Huisvesting
- Voeding
- Training en hulpmiddelen
- Transport
- Fokkerij
- Paraveterinair en complementaire beroepen

Naast het PvA Welzijn en de Voortgangsrapportage is gebleken dat er behoefte is aan een praktisch document met richtlijnen over een aantal welzijnsaspecten in de paardenhouderij, dat ook in politieke discussies kan worden gebruikt. Deze aanbevelingen zijn samengevat in onderstaand rapport.

Welzijns concept Paard

De vijf vrijheden die in het algemeen worden gebruikt om het welzijnsconcept op bedrijfs- en dierniveau aan te geven zijn de volgende:

1. Geen dorst, honger en ondervoeding
2. Geen ongemak voor het dier
3. Geen pijn, verwondingen of ziekte
4. Een normaal en natuurlijk gedrag
5. Geen angst voor het dier

Voor wat betreft het paard kunnen deze vijf basisregels als volgt worden vertaald:

1. Voldoende vers water en een goed voerschema om gezond te blijven
2. Een veilig en schoon onderdak, geen stress of angst
3. Geen abnormaal gedrag, verwonding, ziekte of parasitaire infecties
4. Voldoende beweging en een natuurlijk gedrag
5. Voldoende sociaal contact met andere paarden

De verantwoordelijkheid voor eigenaar of houder

Een (toekomstig) eigenaar of houder van een paard dient:

1. Een basale hoeveelheid paardenkennis hebben, en toegang hebben tot voldoende kennis wat betreft paard- en stalmanagement
2. Een budget beschikbaar te hebben wat het mogelijk maakt een paard te onderhouden zonder dat welzijnsproblemen optreden

Dit houdt onder andere in:

1. Het kopen van een paard wat bij u past en het vinden van stalling
2. Minimaal een klinische aankoopkeuring door een dierenarts
3. Een goede stal en voldoende weidegang
4. Het gezond voeren van het paard
5. Een regelmatige hoef- en gebitsverzorging

6. Bekijk en film paarden alvorens tot aankoop over te gaan
7. Jaarlijkse vaccinatie tegen griep
8. Voldoende boxvloer bedekking
9. Een financiële reserve als het paard veterinaire verzorging nodig heeft
10. Eventueel een verzekering (tenminste WA)
11. Zaken zoals halters, borstels, hoefkrabbers
12. Eventueel een schuilgelegenheid buiten
13. Een veilige afrastering van het land (geen prikkeldraad)
14. Een goede oudedagsvoorziening voor het paard als de carrière voorbij is.

Andere aandachtspunten:

1. Een dagelijkse poetsbeurt geeft een goede controle van het paard, stimuleert de huidfunctie en geeft een betere band tussen paard en houder.
2. De box dagelijks wordt uitgemest (ook voor weiland is dit heel goed)
3. Het paard voldoende beweging heeft

Huisvesting:

Een goede stalling geeft bescherming tegen slechte weersomstandigheden in de winter, en tegen hoge temperaturen in de zomer. Stalling geeft ook bescherming tegen insecten die het paard hinderen of ziekten kunnen overbrengen. In het land kunnen bomen, heggen of schuilgelegenheden hierbij helpen. Goede huisvesting is essentieel voor een goede conditie van het paard, wat weer van groot belang is voor de weerstand tegen ziekten

Indien u paardedekens gebruikt als het koud is, zorg dan dat ze goed passen en goed zijn vastgemaakt. Losrakende dekens kunnen een paard in paniek brengen en zo tot ongelukken leiden. Laat dekens niet voortdurend op het paard zonder regelmatig eronder te inspecteren. Het is duidelijk dat hele jonge of juist oudere paarden wat meer aandacht nodig hebben bij extreme weersomstandigheden.

De stal:

De stal moet zo zijn gebouwd dat het welzijn niet in gevaar komt. Dit betekent een schone, droge stal met een goed ventilatie, geen uitstekende scherpe delen in de box, geen elektrische risicopunten op paardhoogte en een betrouwbare sluiting van de boxdeur. Paarden hebben een ruime stal nodig en moeten kunnen gaan liggen. In afwachting van meer onderzoek is het advies wat betreft de afmetingen 2x de schofthoogte in het kwadraat. De stal moet hoog genoeg zijn om het paard vrije beweging van hoofd en hals te geven. De boxvloer is niet glad, droog en goed schoon te maken. De bodembedekking kan variëren, maar dient schoon en droog te zijn. De beste manier om een paard te stallen is in een individuele box, maar met zicht en contact naar andere paarden toe.

Groepshuisvesting is bij paarden goed mogelijk, met name voor jonge paarden of fokmerries die in tijdens weidegang al een groepsstructuur hebben ontwikkeld. De sociale rangorde kan bij nieuwe paarden in de groep wordt gewijzigd, wat tot tijdelijke onrust kan leiden. Soms helpt het om een nieuw paard even afzonderlijk maar binnen zicht van de groep te houden om de introductie makkelijker te maken. Paarden die niet voldoende bij het voer kunnen komen of te agressieve paarden kunnen beter uit de groep worden gehaald. Het hebben van ijzers achter wordt bij groepshuisvesting afgeraden.

Looppaden in de stal moeten vrij worden gehouden, zodat paarden erdoorheen kunnen worden geleid zonder tegen hoeken of deuren aan te botsen. Een paard wat achter u aan loopt snijdt de bocht af, wat in een nauwe hoek tot ongelukken kan leiden.

De ventilatie moet voldoende zijn om de lucht vers en droog te houden, terwijl het door de paarden geproduceerde vocht en ammoniak voldoende wordt afgevoerd. Vaak is een ventilatie gebaseerd op luchtinlaten en uitstroom openingen voldoende voor luchtverversing zonder tocht; een halfopen deur als enige ventilatie opening is niet voldoende. Overigens, een deur in de stal moet minimaal 1.30 mtr breed en 2.20 mtr hoog zijn.

Er moet voldoende licht zijn om de paarden goed te kunnen zien; natuurlijk licht is altijd te prefereren. Eventuele lichtpunten moeten buiten bereik van de paarden geplaatst zijn. TL licht houdt de wintervacht wat tegen en is goed voor de vruchtbaarheid van merries.

Goed boxstrooisel is nodig voor warmte en bescherming tijdens opstaan en gaan liggen, en uiteraard als opvang voor urine en faeces. De bedekking moet een effectieve drainage hebben, de ammonia vasthouden en de lucht stofvrij houden. Welke vorm van bedekking ook wordt gebruikt, de vuile plekken moeten zeer regelmatig worden verwijderd en er moet voldoende bodembedekking zijn.

Stalondeugden zijn niet besmettelijk: het zijn symptomen van welzijnsproblemen, bijvoorbeeld een verkeerde huisvesting of een gebrek aan beweging.

Brand: de staleigenaar moet een plan hebben, indien een brand een plotselinge evacuatie van paarden noodzakelijk maakt.

De voeding:

Het paard is van nature een grazer, die per dag vele uren doorbrengt met lopen en kleine beetjes ruwvoer op te nemen. Daar is het spijsverteringssysteem van een paard op afgesteld. Dit betekent, dat de manier waarop paarden worden gehouden, in overeenstemming moet zijn met de physiologie van de vertering. Beweging en ruwvoeropname zijn essentieel.

Ruwvoer (gras, hooi, voordroogkuil) vult 60% van het rantsoen en is erg belangrijk voor het paard en een gezonde darmfunctie. Stoffig hooi kan geweekt worden (15 min), en voordroogkuil moet worden bekenen op schimmelvorming.

Een dopje olie door het krachtvoer houdt de vacht mooi en geeft het paard extra energie, met name voor langdurige inspanning.

Paarden op een goed rantsoen van ruw- en krachtvoer hebben in principe geen voedings supplementen nodig.

Het is beter een paard eerst ruwvoer te geven, en daarna pas krachtvoer; dit is goed voor de vertering.

Denk aan regelmatige controle van het gebit als de ruw- of krachtvoeropname moeilijk gaat.

Training en Hulpmiddelen:

Zowel tijdens de wedstrijd als tijdens het trainen worden weleens middelen toegepast die het welzijn van het paard kunnen schaden.

Het aantal anti-doping controles moet worden verhoogd. Hiervoor is financiële steun van de overheid onontbeerlijk.

Voordat sportpaarden behandeld worden met medicatie, dient overleg met de dierenarts plaats te vinden voor wat betreft het risico als het paard getest wordt.

Het toepassen van hulpdwangmiddelen tijdens training of opwarming dient zo voorzichtig mogelijk te worden gebruikt en wordt gecontroleerd tijdens hippische evenementen.

Transport:

Een periodieke controle van de paardentrailer is erg belangrijk. De SRP heeft van de overheid geëist dat dit zo spoedig mogelijk wordt gereguleerd.

Tijdens evenementen waar paarden bij elkaar worden gebracht dienen boxen beschikbaar te zijn met strooisel, waar paarden kunnen urineren en defaeceren. Deze ruimten moeten meermalen daags worden schoongemaakt, met name als meerdere paarden van zulke ruimten gebruik maken.

Waar paarden bij elkaar worden gebracht (bijv. hippische evenementen, paardenmarkten), dient controle plaats te vinden om het overbrengen van infectieuze aandoeningen uit te sluiten.

Fokkerij:

De SRP is van mening dat paarden met gecoupeerde staarten niet meer op hippische evenementen moeten worden toegelaten.

Aanlegtesten: stamboeken dienen te reguleren dat jonge paarden in aanlegtesten (en tijdens de voorbereiding daarvoor) een minimum leeftijd moeten hebben om ene overbelasting van het jonge paard te voorkomen..

Spenen: Veulens kunnen worden gespeend vanaf een leeftijd van vier maanden. Het spenen verloopt het makkelijkst als dat in groepsverband gebeurt.

Stamboeken moeten wetenschappelijke modellen gebruiken om het percentage inteelt per generatie zo laag mogelijk te houden en naar de leden toe een registratie van erfelijke problemen beschikbaar hebben.

Voor een I&R systeem dienen de bestaande registratie systemen bij stamboeken te worden opgewaardeerd tot in elk geval een actuele registratie van eigenaren. Stamboeken zouden hierbij kunnen helpen door een vergelijkbare software te gebruiken.

Paraveterinaire beroepen:

Een regelmatig verzorging van hoeven en gebit is van groot belang voor het welzijn van het paard. De SRP probeert, samen met de overheid, deze zogenaamde paraveterinaire beroepen te erkennen, zodat de paardenhouder door de overheid erkende hoefsmeden en gebitsverzorgers kan gebruiken.

Identificatie:

Alle paarden moeten momenteel voorzien zijn van een microchip en paspoort. Geef wijzigingen in paard- of eigenaargegevens altijd door aan de uitgevende instantie. Het paspoort moet een sectie over behandelingen hebben, waarin de verschillende medicaties die het paard krijgt worden opgeschreven. Tevens moet in het paspoort worden aangegeven of het paard eventueel naar de slacht gaat of juist niet. Dit heeft consequenties voor de medicijnen die kunnen worden gebruikt.

Omgang en Verzorging:

Paarden moeten altijd met kalmte en rust worden benaderd. Houdt voor ogen dat het paard een vluchtdier is, wat heftig kan reageren op onverwachte situaties. De meeste ongelukken gebeuren niet tijdens het rijden, maar vooral tijdens de omgang met het paard. Het aandoen van een halter, het leiden van een paard en ook het opnemen van een been dient altijd kalm te gebeuren; tevens dienen hulpmiddelen snel losgemaakt te kunnen worden als het onverwacht nodig is. Met name bij paarden die nog niet zadelmak zijn, moet men alert zijn om niet in de verdrukking te kunnen komen als het dier schrikt. Het vastzetten van een paard (in een stand of aan een ring in de muur) moet altijd zo gebeuren, dat de knoop in één beweging kan worden losgetrokken, zonder dat vingers of handen in het touw bekneld kunnen raken.

Weilanden:

Wissel regelmatig van weiland, en probeer niet teveel paarden in één stuk land te plaatsen. Het land moet regenwater goed afvoeren; sloten dienen dan ook regelmatig schoongemaakt te worden. Plaatsen waar mest is blijven liggen leiden tot lang gras wat niet wordt gegeten; dit kan het beste worden weggemaaid. Onkruid bestrijding, met name van giftige planten zoals Jakobskruid (giftig voor paarden), dient plaats te vinden. Draag hierbij handschoenen omdat planten ook giftig voor de mens kunnen zijn. Het is goed om mest uit het land te verwijderen; dit komt de graskwaliteit ten goede.

Een voorportaal in het land helpt om rustig het halster af te nemen, zonder dat andere paarden in de weg lopen.

Afrastering van paardenland moet veilig, sterk, goed zichtbaar en 1.20-1.50 mtr hoog zijn. De afrastering moet in goede staat zijn. Prikkelraad en glad metaalraad zou om paardenweiden niet meer moeten worden gebruikt (vanwege de verwondingen die het kan veroorzaken); breed bruin of groen schrikband onder elektrische spanning heeft de voorkeur.

Bijvoeren: Als het gras niet meer voldoende in kwantiteit of kwaliteit is, dienen de paarden te worden bijgevoerd.

Management:

Houders of eigenaars moeten goed in staat zijn om waar te nemen of een paard niet in orde is; hiervoor is een regelmatige inspectie van het paard heel belangrijk. Indien in twijfel, raadpleeg een dierenarts. Het is nuttig om papieren zoals het paspoort of een logboek van behandelingen bij de hand te hebben.

Paarden hebben dagelijks beweging nodig. Het langdurig opstallen zonder beweging is niet acceptabel. Indien er geen tijd voor rijden is, kan het paard best aan de hand meegenomen worden naar een mogelijkheid tot grazen; dit geeft beweging en ruwvoeropname. Ook hebben paarden vers water nodig, in een hoeveelheid van 20-50 liter per dag.

Raadpleeg uw dierenarts in ieder geval bij:

- Koliek verschijnselen
- Verwondingen over het lichaam of bij de ogen
- Een merrie waarbij de bevalling meer dan 30 minuten niet vordert
- Paarden die niet overeind kunnen komen of vastliggen
- Paarden die niet willen bewegen
- Ernstige diarree
- Paarden die heel lang of excessief zweten
- Paarden met koorts, lusteloosheid, of een slechte eetlust
- Paarden met ademhalings problemen
- Kreupelheid
- Het ontwormen kunt u het beste met uw dierenarts overleggen; dit geldt ook als uw paard parasieten of vreemde plekken op de huid heeft

- Vaccinaties (voor griep, tetanus, herpes, of EVA) dient u ook met uw dierenarts te overleggen.
- Raadpleeg uw dierenarts ook bij het verwerpen van één of meerdere fokmerries.

Hoefsmid: Laat de hoefsmid elke 2 maanden komen. Als het niet nodig is, gebruik dan geen hoefbeslag. Vet de hoef niet voortdurend in: dit geeft uitdroging.

Gebit: Laat het gebit eens per jaar controleren door een dierenarts of paardentandarts. Als de opname van ruw- of krachtvoer moeilijk gaat, kan dat heel goed aan een gebitsprobleem liggen.